

El nacionalisme de catacumba

El mateix dia, el 30 de març de 1939, els italians de **Gambara** ocupaven Alacant, i **Aranda** —el general Aranda— entrava victoriós a València. Aquella ciutat que, en última instància, havia fet de llar oficial dels pòstums batecs republicans, ara ornamentava els balcons amb llorer, roses i mimosa com a benvinguda a tropes del «nuevo orden». L'ocupació anul·lava els particularismes i sotmetia el País Valencià a una esterilització traumàtica.

Amb l'exhumació de les essències arqueològiques de l'Imperi dels Àustries, arribava la Ley de responsabilitats polítiques, la Ley especial contra la francmasoneria y el comunismo, la Ley de ordenación universitaria, l'homologació de l'ensenyament i el dogma catòlic, les purificacions, les depuracions, els afusellaments i l'exili. El control absolut dels mitjans de comunicació i la censura castrense i confessional assortien l'hegemonia d'un nou patró social d'«adictos» i «desafectos».

Tot l'esforç integrador que va enetar la dècada del 30 va quedar exterminat. El franquisme enèrgic va desbaratar els organismes culturals valencianistes, va eradicar l'ús del català —encara incipient— dels mitjans de difusió, va liquidar la universitat i va ridiculitzar i reprimir els xiquets que s'expressaven en «dialecto». S'imposava el càstig dur i exemplar: la lletra entrava amb sang.

La mateixa energia militar va confinar don **Lluís Lúcia** a Menorca, va reblir de metralla el cos de don **Joan Baptista Peset** i **Aleixandre** —i tants altres—, va fer fugir **Josep Renau**, **Emili Gómez Nadal**, **Francesc Puig Espert**, **Artur Perucho**, **Angeli Castanyer**,..., homes clau en un procés de redreçament nacional, i va dispersar **Ricard Blasco**, **Manuel Sanchis Guarner**, **Enric Soler Godes**..., després de la depuració.

El nou panorama, en canvi, va permetre el retorn dels «gloriosos» al negoci. A finals de l'estiu del 39, va tornar a València el propagandista del Movimiento **Federico García Sánchez** —el de l'avinguda del Donzel Don Fe-

La contrarevolució africana del 36 va convertir l'embastament de projectes que era el País Valencià en un solar preparat per a l'edificació de la lògica vencedora. Els indígenes d'aquest país van haver d'habituar-se al subsòl.

M. Alberola

lipe García Sánchez—, el qual, primer que res, va visitar la Mare de Déu dels Desemparats, segurament per mostrar-li la gratitud del caràcter que havien adquirit les coses. Al «donzel», una mena de Goebbels en edició de butxaca —d'ocasió—, per exemple, van carregar-lo de càrrecs: regidor honorari de l'ajuntament, soci d'honor de l'Asociación de la Prensa, membre honorífic de l'Academia Española... i d'altres ocupacions d'ídèntic adjectiu. Ell, junt amb d'altres protovalencians, van participar en el

D'esquerra a dreta Peset Aleixandre, Soler i Godes, Renau i Ferrer Pastor, Xavier Casp i Enric Valor.

Séptimo Centenario de la Conquista de València per tal d'esborrar el regust del Setè Centenari del País Valencià, realitzat en temps de guerra. La seua idoneïtat —la del Donzel Don Federico—, la corroborarien la fundació de la càtedra de La Hispanidad a Manila a la seua obra *América, espanyolar*.

De totes les institucions existents durant el període republicà, el règim —l'«aparato»— només va respectar-ne una: Lo Rat-Penat. De fet, Aranda, aprofitant aquell viatge triomfal a una València que ja controlaven els falangistes, hi va realitzar una visita amb tot el «boato» de galons i sotanes que els desplaçaments oficials tornaven a exigir. Després d'una salutació

de **Casanova Dalfó**, president de la societat «d'honestíssim recreo», els poetaaddictes **Monmeneu, Morante, Asins i Ortín Benedito** van obsequiar el general amb una lectura de versos adequats. Va completar la comèdia un parlament de **Calatayud Bayá** i «unas sentidas palabras de carino» a València d'Aranda —del general Aranda. **Llorente** ressuscitava i tot anava a una ascla.

La normalitat era espanyola, molt més que abans. Si Lo Rat-Penat va sobreviure al vendaval, va ser perquè aleshores, com ara, era una cosa incolora, inodora i insípida que només tenia per pretensió vegetar jocs florals i concursos de llibrets de falla i de miracles. Tot, amb l'aval d'homes vin-

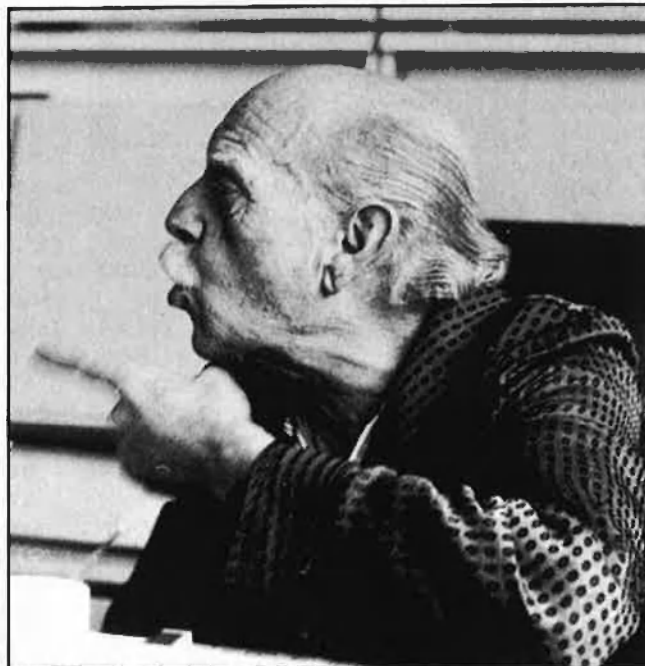
culats al «tablaó» orgànic, com ara **Ferrandis Luna, Roda Soriano** i d'altres. El català, com a vehicle cultural, a banda de floral, faller i miraculós, només va poder deixar constància en alguna publicació marginal —**Pensat i Fet**— i en representacions teatrals com *La cotorra del mercat*, *El tío Estraperlo* i *El rellone de l'Achuntament*, la qual cosa ens pot ajudar a entendre el saldo.

Captiu i desarmat, el nacionalisme va començar tímidament —amb por— a citar-se en reunions per a jugar al xamelo i fer disquisicions literàries, accions que acabarien gestant coses importants. Hi havia un parell de tertúlies, bàsicament. La que es feia a ca **Miquel Adlert** i la que convocava

al taller de joieria de **Ricard Sanmartín**, al carrer de la Tapineria i, en ocasions, en una cafeteria cèntrica de la ciutat. A una —la d'Adlert— anaven **Xavier Casp, Enric Valor, Fuster** esporàdic, i un grup de joves. A l'altra, hi concorrien **Carles Salvador, Enric Soler i Godes**, quan era a València, **Francesc Almela, un Adolf Pizcueta** esporàdic i **Thous Llorens**. N'oblidem en tots dos costats. Alguns solien freqüentar les dues taules.

A partir del 43, un poc més relaxat l'impacte de la confrontació, Adlert i Casp posen en marxa l'editorial Torre, empresa que havien fundat en el 39, en un intent seriós de reprendre l'activitat integradora aparcada en la primavera que tancava l'anterior dècada. L'editorial, a tomballons amb la censura, va traure una seixantena de volums que mostraven els treballs de **Fuster, Sanchis Guarnier, Enric Valor, Alfons Cucó, Josep Iborra, Francesc de Paula Burguera, Josep Ernest Martínez Ferrando, Jaume Bru, Vicent Andrés Estellés** i tants altres. Aquest impuls, a més de mostrar nous creadors de llenguatge, va enllaçar amb la producció literària de Mallorca i Barcelona.

En 1950, Lo Rat-Penat accedeix, gràcies al pertinaç Carles Salvador, a la creació d'una secció de

filologia destinada a impartir l'ensenyament del català amb **Josep Giner, Enric Valor i Enric Soler Godes** com a membres. «Carles Salvador —segons **Soler i Godes**— va proposar **Manuel González Martí**, aleshores president de l'entitat, la creació dels cursos, i com que González Martí era molt amic del ministre de la governació, **Blas Pérez**, va aconseguir el permís, al·legant que allò seria una cosa sense importància, el conreu de la llengua i tot allò».

«Quan Carles Salvador —continua Enric Soler— ens va explicar la idea en la tertúlia de casa Sanmartín, ens vam tirar tots les mans al cap. Tots pensàvem que no hi aniria ningú, i vam decidir que hi portàrem les dones i els xiquets per tal d'omplir les classes. Però no va fer falta, la gent va respondre com no ho esperàvem. De seguida ens vam posar tots a la faena: Sanmartín, amb les vendes d'un any del *Pensat i Fet*, va pagar la publicació de la Gramàtica de Carles Salvador, jo vaig comprar l'en-cuny..., entre tots ho vam pagar tot. Clar, darrere de nosaltres hi havia Adolf Pizcueta, i darrere d'ell, **Ignasi Villalonga i Joaquim Reig**, que eren els que tenien els diners».

Els cursos, que en principi eren orals, van haver d'ampliar-se per fer-ne uns per correspondència, ja que la gent de fora de la ciutat en va fer la petició. Amb tot, Lo Rat Penat va aglutinar un nucli de gent diferent al que habitualment hi pulul·lava. «Jo —ens ha fet saber **Enric Valor**— vaig tenir uns vint-i-cinc alumnes, dels quals han sorgit homes de molta rellevància: **Vicent García Ferris, Francesc Codonyer, mossèn Vicent Sorribes, Francesc Ferrer Pastor** i d'altres que ara no tinc presents. Per exemple, després dels cursos, Ferrer Pastor va fer el *Diccionari de la rima* i mossèn

Adolf Pizcueta, al darrere de tot.

Sorribes, l'Eucolegi. Llibre del bon cristià. En els cursos, nosaltres explicàvem als joves que érem una nació diferent; vàrem fer molta faena».

«Jo em vaig apuntar als cursos —ens ha confessat l'escriptora **Beatriu Civera**— per donar una sorpresa al meu marit, que era molt nacionalista. Un dels professors em va suggerir que fes prosa, perquè al País Valencià no hi havia prosistes. Recorde que vaig fer alguns treballs sobre temes diversos que mai no vaig arribar a publicar. Després, ja vaig publicar la primera novel·la, *Entre el cel i la terra*, que va eixir publicada en l'editorial Sicània i va patir problemes de censura. En l'últim capítol del llibre, la protagonista tirava un rosari a terra perquè el marit l'enganyava, i m'ho van llevar. Era curiós, perquè si els lli-

bres no excedien no sé quantes pàgines, passaven per la censura de València; si no, anaven a Madrid, i clar, a Madrid eren molt primmirats».

En el 54, **Nicolau Primitiu** va crear l'editorial Sicània, rebuda amb certa suspicàcia pels sectors més nacionalistes a causa de la línia editorial eclèctica. Don Nicolau disposava també d'una revista, amb idèntic nom que l'editorial, des d'on va impulsar, a fi de no ferir susceptibilitats pel que feia a la unitat de l'idioma, la fórmula «bacavés» —balear, català, valencià—. La voluntat de grup Contadora de don Nicolau, però, no va obtenir excessiu ressò. La fórmula sintetitzadora va ressorgir no fa massa per a la denominació del territori: «Recopa» —regne, comunitat, país. Don Nicolau —hàbil— ja intuïa les coses que vindrien.

De fet, entre les tertúlies hi havia certes rivalitats personals. «Miquel Adlert —ha recordat **Enric Valor**— no volia que jo anàs a donar els cursos a Lo Rat Penat perquè estava barrat amb Carles Salvador i amb Almela i Vives. Però jo el vaig convèncer que era importantíssim ensenyar català. Arran d'aquelles rivalitats, **Joan Fuster**, deu anys més jove que els altres contertulians, per la cosa d'Almela i Vives, ja no va tornar més: ell era molt independent. Jo, també vaig deixar d'anar-hi».

Ben avançats els 50, la incorporació a la universitat dels professors **Miquel Tarradell, Joan Reglà i Miquel Dolç** va incentivar un moviment jove i universitari disposat a fer progressar una història fins aleshores —ara també, un poc— utòpica: el nacionalisme polític. El càlcul previ, però, s'esbotfarraria amb els anys i les concessions. La història —les coses— no havia circulat gratis. Els noms, però, s'han mantingut. □